

לא תכנס עם פתויך בטוען ונטען (אור החיים)

לא יכניס אדם עצמו לנסיון

פתחא דסוגיא

ומכל מקום לא יבטח על עצמו בפועל, ואף על פי שההרחקות לכל אחד כפי מה שהוא מכיר ביצרו, ומי שבטוח בנפשו אין צריך כל כך הרחקה, וכמו שכתב הריטב"א מהא דר' יוחנן יתיב אשערי טבילה, ועוד טובי יעוין שם באורך, וכיוצא בו בתוספות בשבת (י"ג. ד"ה ופליגא) וכן בגדה (י"ג. עיין שם, זהו בהרחקה בעלמא משום גדר וסייג ולא להביא עצמו לידי נסיון דזה אסור דאז היצר גובר, ואנו מבקשין בכל יום אל תביאנו לידי וכו', וגם זה בצדיק גמור שלא חטא מעולם ולא בבעל תשובה שכבר טעם טעם חטא, ואף על פי שנדמה לו שכבר שב בכל לבו ודאי אין לו לבטוח בעצמו כלל (תקנת השבין עמוד צא).

ביאורא דתלמודא

אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב – לפי שכשם שהאבות הן הן המרכבה והן שלשה רגלי הכסא, כך דוד גם הוא נעשה רגל רביעי לכסא כמו שכתב בשערי אורה, וזהו מה שאומרים ברוך אתה ה' מגן דוד, וכיון דהאבות הן הן רגלי הכסא לכך אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, כביכול כאלו כסא כבודו יתברך מתקיים על ידיהם (תורת חיים). **שנאמר בחנני ה' ונסני** – כמו שכתוב ה' צדיק יבחן זה אברהם, שנאמר והאלהים נסה את אברהם, משל ליוצר שאינו בודק קנקנים מרועים, שאינו מספיק להקיש עליהם עד שישברם, והוא בודק קנקנים יפים, וזהו שנאמר בחנני ה' צרפה כליותי, רצה לומר שהוא יכול לעמוד בבחינה ונסיון כמו הקנקנים הנצדפים בכבשן יפה, דהיינו צרפה כליותי ולבי (מהרש"א). **משביעו רעב ומרעיבו שבע** – פירש רש"י משביעו אברו בתשמיש, רעב ומרבה תאוה. אבל בפרק החליל פירש רעב ושבע בענין אחר, רעב גופו חסר כח ורעב לעת זקנה, שבע בכח שלם. אבל התוספות חולקים עליו שם ופירשו כדפירש רש"י כאן, וכן פירש הערוך (באר שבע). **לך לך אמרי נזירא סחור סחור** – דאפילו במקום דליכא איסורא, מכל מקום המרחיק עצמו מן ההיתר שלא יבא לידי איסור, קדוש יאמר לו (שו"ת משנה הלכות ח"ו סימן רכ"ז). **רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה** – אומר שנקל הוא להתגבר על יצרו אם היו רוצים (רש"י). **יומא חד אידמי ליה שטן** – דהוא יצר הרע (רש"י). **הזהרו בר' מאיר ותורתו** – רצה לומר דודאי היצר הרע שולט יותר בגדולים, כמו שאמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, אלא שהתורה מגנא ומצאלא, מגנא מיסורין ומצלת מן החטא (מהרש"א). נראה דיש לפרש כפשטא דכיון דאם היה עובר חס וחלילה על זנות, אמרינן בעלמא אם חכם הוא לא יהא לו ער ועונה בתלמידים, לכך הכריזו שלא יזקינו לא בגופו ולא בתורתו (המקנה).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין קז.) גבי הא דאסור לאדם להביא עצמו לנסיון:

אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל. אמר לפניו רבונו של עולם, מפני מה אומרים, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד, אמר אינהו מינסו לי, ואת לא מינסית לי, אמר לפניו רבונו של עולם, בחנני ונסני. שנאמר בחנני ה' ונסני וגו'. אמר מינסנא לך, ועבידנא מילתא בהדך, דלדידהו לא הודעתניהו ואילו אנא קא מודענא לך, דמנסינא לך בדבר ערוה. מיד ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו', אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום, ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם, משביעו רעב, ומרעיבו שבע.

ואמרו חכמינו (שבת יג.) דצריך האדם להרחיק עצמו מפיתויי היצר:

עולא כי הוי אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדייהו, ואמרי לה אבי ידיהו. ופליגא ידיה אדידיה, דאמר עולא אפילו שום קורבה אסור, משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב.

עוד שנינו (קידושין פא.) דאף צדיקים צריכים להזהר מלהתגרות ביצר:

רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה, יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא בהך גיסא דנהרא, לא הוה מברא, נקט מצרא וקא עבה כי מטא פלגא מצרא שבקיה, אמר אי לאו דקא מכרזי ברקיעא הזהרו בר' מאיר ותורתו, שויתיה לדמך תרתי מעי. ר' עקיבא הוה מתלוצץ בעוברי עבירה, יומא חד אידמי ליה שטן כאיתתא בריש דיקלא, נקטיה לדיקלא וקסליק ואזיל. כי מטא לפלגיה דדיקלא שבקיה, אמר אי לאו דמכרזי ברקיעא הזהרו ברבי עקיבא ותורתו, שויתיה לדמך תרתי מעי.

אור תורה

בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי (תהלים כו ב)

ה' צדיק יבחן וירשע ויאהב חכם שגנא נפשו. (תהלים יא ה)

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני. (בראשית כב א)

האידנא אליבא דשמעתא

עשיית סייג בפני הנסיון

אמרו ז"ל (בבא בתרא נז:) שהעוצם עיניו מראות ברע בנשים בעת שעומדות על הכביסה, מקבל שכרו הן בעולם הזה והן בעולם הבא, והסיקו שם דהא ודאי דאי איכא דרכא אחרינא רשע הוא. למדנו מכאן דאין לו לאדם להכניס עצמו לידי נסיון, ואם מכניס עצמו בנסיון איקרי רשע. ופירש רשב"ם דאף על פי שעוצם עיניו לא היה לו להתקרב, אלא להתרחק מן הניסיון. וכן כתב החזון איש (אמונה וביטחון פ"ד אות ט) גבי מה שאמרו ז"ל (ע"ז יז.) מי שהיו לו ב' דרכים האחת עוברת דרך בית עבודה זרה, והאחרת במקום פריצות, האי מינייהו עדיף. וכתב על זה בחזון איש דשמעינן מיניה דאילו היה לו דרך שלישית נקיה משניהם, ודאי היו צריכים לילך דרך שם. וכן אמרו בירושלמי (סוטה פ"ג ה"ה) שאשה שנסתרה ונטהרה מהמים המאדרים, מכל מקום סופה שמתה בתחלואים רעים מפני שהכניסה עצמה לספק הזה המרובה. וכתב הרבינו יונה (אבות פ"א מ"א) בענין עשיית הסייגים לתורה, וז"ל: 'כענין שנאמר ושמרתם את משמרת, כלומר עשו משמרת למשמרת, והסייג הוא דבר גדול ומשובח לעשות סייג וגדר למצות לבלי יוכל להכשל בהם הירא את דבר ה', לכן המקיים את דברי חז"ל שהם סייגים למצות של תורה, חיבב היראה ממי שעושה המצוה עצמה, כי אין עשיית המצות הוכחה ליראה כמו השומר לסייגים שהוא נזהר מתחלה שלא יביא לידי פשיעה'.

הבריחה מהנסיון

מצינו ביעקב אבינו שעשה סייג ליוסף שלא יהיה לו נסיון בהבטחת קבורתו, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית מ"ז לא) וז"ל: 'ולכן השביענו, כי לא יהיה נכון להעבירו על שבועתו, וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מפני השבועה'. ע"כ. וביאר עומק הענין בשיחות מוסר (תשל"א), וז"ל: 'ונראה מכאן יסוד גדול בעבודת האדם. עיקר עבודתו הוא לברוח ממקום הסכנה ולהתרחק מן הנסיון ככל היותה, ולא שיעמוד במקום הנסיון להילחם עם היצר פנים אל פנים'. ע"כ. וכל כך צריך לברוח מהנסיון, ואף לא להכנס עם היצר למשא ומתן כלל, וכמו שכתב באור החיים (ויקרא יח ב), וז"ל: 'ולזה נתחכם חכם החכמים שלמה המלך עליו השלום ואמר בני אם יפתוך

שאינו גוזר עליו יראת שמים בלי התעוררות (חיד"א)

חטאים, פירוש בחינת החטא, אל תאבה, פירוש לא תכנס עם פתוייך בטוען ונטען, כי אריכות הרגשת החושב אפילו לבחינת השולל תפעיל הגברת החפץ ותהפך הרצון אליה'.

תפלה שלא יגיע לידי נסיון

אמרו ז"ל (בראשית רבה ל"ב ג) שמדרכי ה' הוא להעמיד את האדם בפני נסיון, וז"ל: ה' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נפשו, אמר רבי יונתן היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים, שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם. ומי הוא בודק בקנקנים יפים, אפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים. כך אין הקדוש ברוך הוא מנסה את הרשעים, אלא את הצדיקים, שנאמר ה' צדיק יבחן'. ע"כ. ולפי דבריהם יש להבין מה הטעם אנו מתפללים כל יום שאל תביאנו לא לידי נסיון ולא לידי בזיון, וכתב בספר ישמרו דעת (פרשת וירא עמ' מ"ח) שאין הכונה שלא יביאו אותנו לידי נסיון כלל שהרי זהו תכלית האדם בעולמו, אלא הכוונה היא לנסיונות גדולים, שאיננו יודעים בוודאות שיש בכוחנו לעמוד בהם.

וכתב החיד"א (מחזיק ברכה או"ח סימן מ"ז) שאף שהקב"ה מנסה הצדיקים בנסיונות כדי להרבות שכרם, ואף שאמרו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מכל מקום ודאי הוא הדבר שהקב"ה חפץ שיתפללו שלא יגיע לידי נסיון, וז"ל הנצרך לעניינו: 'כבר אמרו ז"ל יצרו של אדם מתגבר, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, ולא אמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אלא לאפוקי גזרה מוחלטת שאינו גוזר עליו יראת שמים בלי התעוררות, אבל ודאי אם מתעורר האדם בתפלה מסייעין אותו'.

האם לצדיק מותר להתגרות בשטן

אמרו ז"ל (סוכה לח:) דאל יתגרה האדם בשטן, שמא יבוא להתגרות בו, וכתב בראבי"ה (סימן תרפ"ג) שהמלומד בניסים אין לו לחשוש מכך, וז"ל: 'ונראה לי דרב אחא בר יעקב חסיד הוי ומלומד בניסין, ובפרק הדר אמרינן שאני רב אחא בר יעקב דמופלג, ולהכי לא חייש לגרוייא'. ע"כ. ובהר"ח (ח"ג רנ"ט). נתבאר דכל אלו הדברים שאנו נותנים לסטרא אחרא, כגון שעיר לעזאזל, מים אחרונים, קרבנות חג הסוכות, הוא כדי שלא יתגרה בנו השטן, וזהו שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם.

עומקא דסוגיא

שבחרו נסיון היותר קל, ועיין עוד בדברי רש"י שם ששמע שלמדו תורה בדרכם כדי להוריד מהנסיון. ועיין בערוך לנר (נדה ל:) שכתב שאף היצר הרע משביע את האדם תהי צדיק ואל תהי רשע, אף שאני עומדי בנסיונות.

מראי מקומות

- א. סנהדרין קז.
- ב. שבת יג.
- ג. קידושין פא.
- ד. בבא בתרא נז:
- ה. אמונה וביטחון פ"ד אות ט
- ו. עבודה זרה יז.
- ז. ירושלמי סוטה פ"ג ה"ה
- ח. רבינו יונה אבות פ"א מ"א
- ט. רמב"ן בראשית מ"ז לא
- י. שיחות מוסר תשל"א
- יא. אור החיים ויקרא יח ב
- יב. בראשית רבה ל"ב ג
- יג. ישמרו דעת פרשת וירא עמ' מ"ח
- יד. מחזיק ברכה או"ח
- טו. סימן מ"ז
- טז. סוכה לח:
- טז. ראבי"ה סימן תרפ"ג
- יז. זהר ח"ג רנ"ט.
- יח. בראשית רבה נ"ו י"א
- יט. עבודה זרה יז: תורה
- ניזול
- כ. ערוך לנר נדה ל: